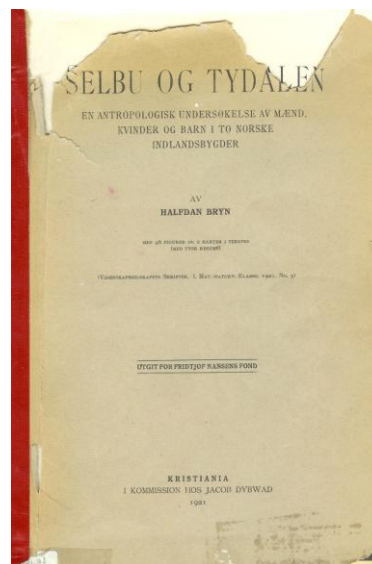

1919 Forskjellen på selbygg og tydalinger

Dette kapittelet er noen få linjer (utdrag) hentet fra: ”Selbu og Tydal - en antropologisk undersøkelse av mænd, kvinder og barn i to norske indlandsbygder”, og er en avhandling utgitt som Vitenskapsselskapets skrifter, matematisk-naturvitenskapelig klasse 1921, no.5. Fremlagt i møte den 13.november 1920. Utgivelsen er bekostet av Fridjof Nansens Fond, og gitt ut i kommission hos Jacob Dybwad i Kristiania i 1921. Undersøkelsen er gjennomført, og ført i penn av divisionslæge Halfdan Bryn. Hele heftet forefinnes for utlån på biblioteket.

I år 2003 vil vi nok se på denne undersøkelsen med et lite smil på leppene. Vi vet nå så meget mer. En slik undersøkelse - og de ord som vedkommende har valgt - gjenspeiler en annen tid, et annet syn og en annen holdning - som nåtiden trolig finner litt tragikomisk. Men en må se bruk av ord og vendinger i lys av den tid og den viten man levde i og med. I dag vil trolig ikke en slik undersøkelse fått støtte eller blitt utgitt. Undersøkelsen viser om ikke annet til relasjoner og en tidsepoke som vi nok ikke kjenner oss igjen i - da vi i de siste generasjoner har blitt svært så mobile og inngifte både over nasjonale, internasjonale, kulturelle og etniske grenser. For våre forfedre for snart 100 år siden, var det kanskje samfunnstrekk i byer og bygder som lot seg bevitne og registrere på en annen måte enn nå.

Min hensikt med å ta med noen linjer fra denne ”undersøkelsen” er kun som referanse til at det virkelig ble foretatt en såkalt vitenskapelig undersøkelse, som jeg tror verken tydalinger eller selbygg i dag setter så stor pris på. Det har ikke lyktes meg å få fagfolk til å kommentere sin tidligere kollegas påstander, skjønt professor Brøgger sier til meg at det kan være lett å hovere og sette det hele i en komisk ramme, men en må se det hele ut i fra den tid en da levde i, og så la det bli med det. Jeg har som nevnt kun tatt med noen få setninger (sitat) fra undersøkelsen, og bra er trolig det - for den inneholder en del påstander som jeg tror verken passer på selbygg eller tydalinger, så dersom noen føler seg ”støtt” av de få utdrag jeg tar med, - så får vi i fellesskap se på det i et komisk skjær.

Jeg gjengir ordrett fra det vitenskapelige verket, med unntak av litt språklig tilpasning ortografimessig, pluss har for det meste erstattet ”at” med ”å”, men lar ordet ”der” være med slik de brukte det først på 1900-tallet. Setningsbygningene, ordleggingen og synspunktene er divisionslægens egne.

Årstallet er 1919, og Halfdan Bryn skriver:

”Materialet til den her refererte undersøkelse er innsamlet med bidrag av Nansenfondet under en reise i mars og april 1919. Jeg ordnet meg således, at jeg gikk fra gård til gård, medbringende det nødvendige instrumentarium. Som regel ble jeg meget velvillig mottatt av befolkningen, som i forveien gjennom distriktslegen var underrettet om min undersøkelses hensikt og betydning.

Det hendte kun en gang at en gruppe av mannlig ungdom motsatte seg undersøkelsen, da denne ”absolutt ikke kunne tjene til noen verdens ting”. Jeg får bringe Selbu og Tydalens

befolkning min beste takk for den velvilje hvormed den overalt mottok mig. Og spesielt må jeg bringe lærerstanden en takk for den hjelp den ytet meg ved beredvillig å supplere mine undersøkelser der hvor jeg fant det nødvendig å få noe nærmere stedfestet. Jeg skal, forinnan jeg går over til behandlingen av mitt egentlige emne, meddele enkelte data som kan være av interesse.

De to bygder hvis antropologi jeg her skal skildre, er to innlandsbygder i den østlige del av Sør-Trøndelag fylke. De har til sammen et flateinnhold på 2 545 kv.km, med et samlet innbyggerantall ved siste folketelling på 4 350 innbyggere i Selbu og 819 i Tydalen, til sammen 5 169. Innbyggerantallet har gått noe tilbake de siste 60 årene. I løpet av det siste 100 år har folkemengden vært følgende:

1801	3 185
1855	5 113
1868	5 886
1875	5 603
1891	5 399
1900	5 488
1910	5 169

Minskningen er altså i løpet av ca. 50 år ikke så ganske ubetydelig. Den beror hovedsakelig på utvandringen til Amerika. Befolkningens hovedsakelige næringsvei er åkerbruk og fedrift, skogsbruk, litt bergverksdrift, jakt og fiske. Begge bygder ligger ved de øvre deler av Nidelvens dalføre. Den største delen av Selbus befolkning bor omkring Selbusjøen, en mindre del langs Neas bredder før den faller ut i Selbusjøen. Tydalens befolkning bor i Tydalen, det vil si i de trakter hvor Nidelven har sitt utspring. Den største delen av Tydalens befolkning bor på det sted hvor de to elver faller sammen.

Både med hensyn til utseende, vesen, levevis og skikker er der stor forskjell på de to bygder. Disse forskjelligheter vil jeg dog ikke her innlate meg på å skildre. Jeg vil blott her fremheve et enkelt trekk som de reisende straks vil bemerke. Over selbyggene hviler en eiendommelig ro og et utpreget alvor. Tydalingene derimot er i en utpreget grad lettlivede og muntre. I Selbu fikk jeg ofte den bemerkning, når jeg fortalte at jeg skulle oppover til Tydalen: ”*ja, da får du det morsomt*”. Det er akkurat som de er til bryllupsfest bestandig i Tydalen. Det var selbyggenes inntrykk av tydalingene. Men i Tydalen sa de om selbyggen, at det var som man kom til gravøl når man kom inn til en selbygg. Nå, dette er jo litt overdrivelse. Men forskjellen går dog i den retningen. Selbyggen ser mer alvorlig på livet. Tydalingene synes at livet er nokså lyst.

Selbu har sine naturlige forbindelsesveier nedover til bygdene ved Trondheimsfjorden. Og via den veien er vel også de første beboere engang kommet til Selbu. Tydalingene derimot har sine naturlige forbindelsesveier over fjellene til Singsås i vest, Ålen, Holtålen og Brækkebygden i sør, samt til Sverige og Meråker i øst og nord. Naturlige og gamle forbindelsesveier fører også fra Tydalen over til de nordligste og østligste bygder i Østerdalen, og via denne veien er etter all sannsynlighet Tydalen blitt bebygget.

Mellom Selbu og Tydalen har der især i tidligere tider ikke vært noe livlig forbindelse. Svære og ugjennomtrengelige skoger atskilte de to bygder i gamle dager. Nå forbindes bygdene med gode veier, og nå hender det nok av og til at ektefellen hentes fra nabobygden.

Jeg har så vidt mulig søkt å unngå å få med andre enn de som med sikkerhet mente seg å være hjemmehørende i de to bygder. Dette voldt minst vanskelighet i Selbu. I Tydalen derimot var det meget vanskelig. Her er der åpenbart meget mer uro i befolkningen. Her var innflyttere i større mengder fra Meråker, Tydalen, Røros, Holtålen, Singsås o. fl. steder. Jeg måtte derfor utelukke nokså mange her. Hvor slekten dels var fra Selbu, dels fra Tydalen, har jeg tatt dem med. Dette viser seg imidlertid at forurensning materialet en del. Jeg kunne jo ikke regne faren med til Tydalen og moren til Selbu. Hvor skulle jeg i så fall henvise barna ? Jeg har derfor i så danne tilfeller regnet vedkommende familie med der hvor den hadde sin bopel, men gjør så oppmerksom på forholdet der hvor uregelmessigheter viser seg. På fysiognomiet kan man som regel straks se hvor det enkelte individet nærmest hører hjemme.

Det fremgår av hva jeg har meddelt at man her i disse to bygder har for seg meget forskjelligartede folketyper. Jeg skal nå i all korthet søke at gi en skildring av hva der er eiendommelig for hver enkelt av bygdene.

Det som først og fremst karakteriserer Selbu, er den mannlige befolkningens ringe høyde, 168,0 cm. Det er den laveste befolkningen vi har i Sør-Trøndelag fylke, og fortsatte undersøkelser gjennom en lang årrekke viser at denne legemshøyde er konstant i Selbu.

Det samme kan også sies om ansiktsformen. Ansiktet er i brachycephale (kortskalet) bygder bredt og kort. Dette er også tilfellet i Selbu. Endelig er nesen i slike bygder bred, og den konkave nesetype pleier komme hyppig. Også dette holder stikk i Selbu”.

Slutt på sitatene (utdrag).

Og slik fortsetter undersøkelsen, side opp og side ned – en litt fornøyet lesning – som tvilsomt holder stikk, men gir oss alle et innblikk i hvordan enkelte vitenskapsfolk så det hele for snart 100 år siden. Den antropologiske undersøkelsen er på 123 sider, og kan sikkert både muntre og skremme. Jeg har kun tatt med innledningen. Bildematerielle i heftet sier sitt. Jeg for min del sier ikke noe om noe. Nysgjerrigheten vil trolig anspore, forarge og muntre.